

RAZPRAVA NATEČAJI IN REVIZIJE

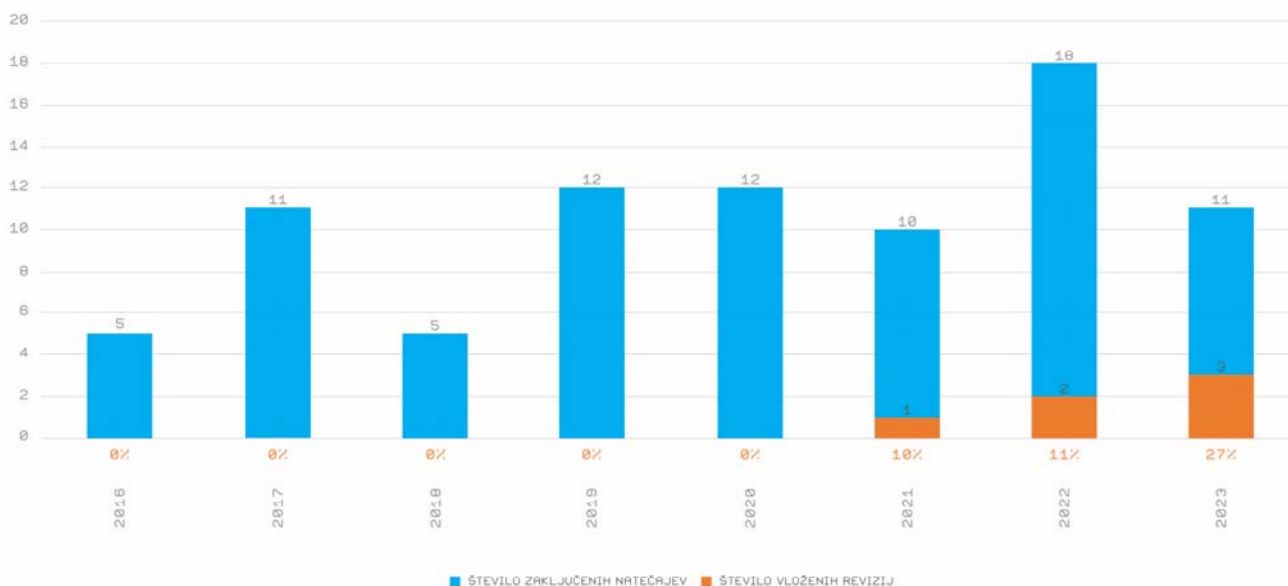
Zbornica za arhitekturo in prostor Slovenije, 17. januar 2024, 18:00 do 20:00,
pritlični prostori ZAPS – Hiša arhitekture, Vegova 8, Ljubljana

posvet v obliki Zbora ZAPS

Uvodni prispevek na zboru: Vlado Krajcar, univ. dipl. inž. arh.

Udeleženci (skupaj 43): Sandra Banfi Škrbec, Matej Blenkuš, Mika Cimolini, Sabina Čamernik, Meta Gabron, Andrej Goljar, Matevž Granda, Mojca Gregorski, Mojca Guzič Trplan, Jure Henigsman, Denis Hitrec, Andrej Hrausky, Jana Kocbek, Vlado Krajcar, Urška Kranjc, Žiga Kreševič, Špela Kryžanowski, Matej Kučina, Rok Kuzman, Fia Lemajič, Bojan Lesar, Robi Lesnik, Uroš Lobnik, Darja Matjašec, Tadeja Möderndorfer, Davorin Počivašek, Andrej Pogačnik, Jernej Prijon, Barbara Pungerčar, Jure Sadar, Mojca Starec, Andrej Strehovec, Mima Suhadolc, Veronika Ščetinin, Andrej Šmid, Dunja Šutanovac, Tadej Glažar, Gregor Trplan, Tadej Urh, Petra Vertelj Nared, Aleš Vodopivec, Urša Vrhunc, Damjana Zaviršek

Povzetek misli zboru: UO ZAPS in dr. Špela Kryžanowski, univ. dipl. ing. arh.

POVZETEK

Januarski zbor se je osredotočil na natečajne revizije. Številna udeležba na zboru je pokazala, da so tovrstni dogodki dobra praksa izmenjave mnenj na področju natečajev, ki je tako za razvoj stroke kot za ZAPS izjemnega pomena. Kot že velikokrat prej se je pokazalo, da imajo sodelujoči zelo različne, včasih tudi povsem kontradiktorne poglede na tematiko. Razprava se ni vrtela samo okrog revizij, ampak o natečajih na splošno. Zato so spodaj povzete glavne teme, ki so se jih razpravljavci dotaknili.

Inštitut pravnega varstva mora obstajati, hkrati pa so revizije izjemna obremenitev za natečajni proces. Iz uvodne predstavitve je mogoče povzeti, da se je število revizij v zadnjih treh letih bistveno povečalo, pri čemer je bila večina revizij za vlagatelje neuspešnih oziroma zavrnjenih. Edini primeri, ko je nižje uvrščeni vlagatelj z revizijo uspel pridobiti posel in izločiti zmagovalnega natečajnika, segajo skoraj dve desetletji nazaj. Revizije so vezane ali na pogoje za sodelovanje (avtomatični izključitveni pogoji) ali na vsebinske odločitve ocenjevalne komisije (merila za ocenjevanje). Skozi razpravo so se izmenjevali argumenti za in proti temu, da izbrane vsebinske zahteve postanejo avtomatski izločitveni pogoj. Glavni izpostavljen argument za to je bil, da ima ocenjevalna komisija pri presojanju elaboratov po merilih (pre)veliko diskrecijsko pravico in bi jo bilo treba vsebinsko smiselno omejiti. Glavni argument proti je bil, da je bistvo natečaja, da naročnik lahko pridobi raznolike rešitve svojega problema in da je matematično mejo, na kateri se prelomi smiselnost odklona od projektne naloge, nemogoče v naprej 100 % ustrezno določiti.

Veliko je bilo govora o merilih za ocenjevanje. Da so subjektivna in da se med ocenjevanjem lahko spreminjajo. Merila so objavljena ob razpisu in se med natečajem ne morejo spreminjati. Ocenjevanje je vedno subjektivno dejanje strokovnjakov, ki so imenovani v ocenjevalno komisijo. Temu pritrjuje tudi Državna revizijska komisija (DKOM). Če temu ne bi bilo tako, komisije ne bi potrebovali. Izziv, ki ga je izpostavila razprava, pa je zagotovo, kako narediti

ocenjevalni proces še bolj transparenten. In kako še bolj motivirati vrhunske strokovnjake, da sodelujejo v ocenjevalnih komisijah. Samo kompetentne komisije dajejo ustrezno kredibilnost natečajnim rezultatom. Pri tem lahko pomagajo tudi tuji člani. Podan je bil tudi predlog, da naj se komisije opremijo tudi s pravnimi strokovnjaki, vendar so bili že nekateri prisotni, tudi pravniki, do tega skeptični.

Kvaliteta natečajnih nalog je bila izpostavljena kot zelo pomemben faktor za uspeh natečaja. Podana je bila pobuda, da se obseg natečajnih nalog zmanjša ter njihova struktura razdeli na obvezni in priporočeni del. Upoštevati je treba, da je večina natečajev, zaradi vpetosti v ZJN-3, projektnih in ne idejnih, čemur mora slediti tudi vsebina natečajne naloge. Okrepiti bi bilo mogoče tudi sodelovanje izvedencev v komisijah, tako v fazi priprave natečajne naloge, kot v fazi ocenjevanja.

Izpostavljena je bila višina nagradnega sklada in honorarjev članom in sodelavcem, ki bi morala bolj zvezno slediti višini investicije, saj je izdelava elaborata ogromen finančni in časovni vložek.

Kljub številnim kritikam je obveljal vtis, da so natečaji pod okriljem ZAPS dobro organizirani in da bi veljalo še bolj popularizirati natečaj predvsem med občinami.

RAZPRAVA – POVZETEK IZJAV UDELEŽENCEV¹

- Natečaji so na preizkušnji. Ob sprejemanju pravnih ukrepov za odpravo posledic poplav je obstajala tudi namera, da se natečaje v celoti zaobide. Sicer se naročniki strinjamo z dvigom pragov (mejnih vrednosti investicije za zakonsko obvezo natečaja). ZAPS naj razmisli, kako bi med občinami še bolj popularizirala inštitut natečaja, saj ga nekateri ne uporabljajo, čeprav se zavedajo težav naraščanja slabih projektov.
- Občine natečaje redno uporabljamo. Dvig pragov je smisel in nujen. Natečaji so varovalka dobre kvalitete. Vsi pomembni deležniki naj bodo obvezno vključeni že v procesu natečaja. V tem smislu je treba še okrepiti število strokovnih izvedencev v komisijah in skrbeti za visoko strokovnost imenovanih članov. Sodelovanje naročnik – ZAPS naj se še okrepi. Izbrati je treba rešitev, ki je izvedljiva, ker je cilj realizacija. Avtorjem zmagovalcem mora biti jasno povedano, da lahko rešitev, ki je zmagala na natečaju, v nadaljnjem projektiranju tudi spremenijo. Poudarek naj bo tudi na vidiku gospodarnosti.
- Slovenski natečaji niso v nevarnosti. Vprašati se je treba, zakaj se dogajajo pritožbe? Na enem natečaju sodeluje recimo 20 skupin, ki imajo skupaj zelo visoke stroške (od 30-50 tisoč evrov). Kadar zmaga projekt, ki ne izpolnjuje vseh programskih usmeritev, se poveča motivacija in verjetnost pritožbe. Ocenjuje se po subjektivnih merilih, kar daje dodatno motivacijo za pritožbo. Možni razlog je lahko tudi, da komisija izbira zgolj po arhitekturnih merilih, ne upošteva pa specifike tehnologije, prometa ipd. Treba je najti ravnotežje med objektivizacijo meril za izbiro in zagotavljanjem polja kreativnosti.
- Inštitut pravnega varstva mora obstajati. Najbrž je število revizij premo sorazmerno z višino investicije. Člani komisije so specialisti na svojem področju, a hkrati amaterji v postopkovno pravnem smislu, zato je pomembno delo skrbnika natečaja, hkrati mora imeti komisija na razpolago pravnika. Težava so tudi slabe natečajne naloge. Honorarji komisije

1 - Misli so povzete v smiselnem zaporedju, kot so bile podane na zboru, podajajo mnenja udeležencev, lahko tudi kontradiktornih, in ne predstavljajo zaključkov.

in nagradni sklad morajo biti premo sorazmerni z višino investicije projekta. Mogoče je rešitev v informativnem natečajnem ceniku.

- Zbornica mora biti pri pritožbah bolj aktivna. V primeru, da se revizija vloga na vsebinske odločitve komisije, ne na formalne pogoje, bi morali vlagatelja prijaviti disciplinski komisiji ZAPS. Verjetno je treba ustrezno dopolniti etični kodeks.
- Pravno nedopustno je kaznovati nekoga, ki uporablja pravna sredstva. Arhitektura je umetnost oblikovanja prostora, zato je vrednotenje komisije vedno delno subjektivno. Objektivno ocenjevanje je preprosto nemogoče, čemur pritrjuje DKOM, pri čemer pa mora biti zagotovljeno enakovredno ocenjevanje natečajev. Ocena izpolnjevanja meril je vsebinsko prepuščena komisiji.
- Vrednotenje ne poteka samo po merilu estetike. Vsak elaborat se najprej pregleda programsko in tehnološko. Pomembno je, da so natečajne naloge dobre in kvalitetne. Od tega je pomembna tudi uspešnost natečaja in rešitev. Pomembno je, da pritožbeni inštitut obstaja.
- Strinjam se, da so natečaji ogroženi. Tudi zaradi FIDIC rumene knjige in D&B, ampak to je druga tema. Člani komisij vedo, da je to častno delo in tudi ni dovolj plačano. Stalni so dvomi v transparentnost dela komisije. ZAPS naj razmisli, kako bi lahko delo komisije bolje predstavila in naredila transparentno.
- Pozitivno je, da obstaja inštitut pritožbe. Pomembno je, da še nobena vsebinska revizija ni bila uspešna. Vložek v natečaj je bil vedno velik in ni glavni vzrok za revizije. Večja pravna pismenost družbe povečuje tudi število revizij. Natečaj FVZ Izola izstopa, ker je bila zaradi ravnanj naročnika revizija uspešna, povezava med naročnikom in zmagovalnim elaboratom pa dokazana. ZAPS se mora boriti proti neetičnim ravnanjem naročnika.
- Smo edina gospodarska panoga, ki je pripravljena vložiti več 10-kratnik povrnjenih stroškov v pridobivanje posla. Natečaji, ki jim po zaključku sledijo pogajanja za oddajo naročila, predstavljajo za natečajnike veliko tveganje pri pogajanjih za ceno projektne dokumentacije, kar je potrebno nujno nasloviti. Glavnina problematičnih natečajev izvira iz dejstva, da je naročnik vedel o nalogi premalo ali preveč. Naloga strokovnega dela komisije je, da tudi prepozna želje naročnika in ga strokovno vodi.
- Število revizij raste zaradi visokega finančnega in časovnega vložka. Gre za tekmovanje, zato morajo biti pravila jasna, enaka za vse in upoštevana. Treba je jasno definirati dopustna odstopanja, v okviru katerih lahko delujeta tako natečajnik kot komisija in jih potem spoštovati. Ni pošteno, da zmaga nekdo, ki ne spoštuje tega, kar je razpisano. S tega vidika je treba preveriti, kako se vodi natečaje.
- To, da se merila lahko kasneje spreminjajo, zmanjšuje transparentnost. Zbornica lahko izboljša delovanje v pripravi natečajnih nalog in z delom skrbnikov in poročevalcev. Pri večjih natečajih bi bilo potrebno določiti skrbnika pravnika. Natečajno gradivo bi moralo biti očiščeno balasta (npr. požarna zasnova). Naloga naj ima obvezen kratek del in dodaten informativni del, ki je lahko obsežen. Opredeliti pojem izgradljivosti objekta. Predrugčiti bi bilo treba točko 7.1. pogojev, ker omogoča, da se med žiriranjem spremeni predmet natečaja. V osnutke pogodb je treba dodati, da se pogodbene vrednosti letno revalorizirajo.
- Vsak natečaj ima v sebi konflikt. Vsak je mnenja, da je najboljši in je izjemno frustriran zaradi vsega vložka, ko ne zmaga. Vsi si želimo jasno nalogo in popoln nadzor nad možnimi odstopanji, kar pa se približuje sferi matematike. Treba je dati prostor komisiji, da se lahko odloča.

- Z omejevanjem odstopanj od projektne naloge se ne strinjam. Dober primer je Tromostovje, kjer je naročnik želel nov most, Plečnik pa je poleg obstoječega zgradil dva nova mosta. Pomembna vloga natečaja je tudi, da preverja ideje naročnika.
- Neizpolnjevanje pogojev, ki so obvezni, pomeni avtomatično izločitev, neizpolnjevanje zahtev natečajne naloge komisija presoja po merilih. Taka ureditev omogoča, da se izbere najboljša rešitev.
- Mariborsko društvo pri organizaciji natečajev tudi eksperimentira. Dobre so izkušnje z dvostopenjskimi natečaji (konceptualna faza, projektna faza). Pomembno je oblikovati ugledne komisije, ustrezne nagrade in enostavne natečajne naloge. Mednarodni člani komisijam dvigajo ugled. Vsebine natečajev naj se reformirajo.
- Včasih je veljalo, da je rezultat natečaja presežek, danes so natečaji del javnega naročanja, kar jih omejuje. Predlog, naj bodo natečaji v večji meri idejni. Natečaj je presežek in ni za vsakega naročnika in vsako vsebino.
- Imamo dober inštitut natečaja, možne pa so izboljšave. Dilema je, ali se išče presežek ali tistega, ki je najbolje zadovoljil usmeritve natečajne naloge. Če so programske usmeritve postavljene kot pogoj, je izgubljena priložnost za izbor najboljše rešitve. Prepodrobne usmeritve večajo možnosti pritožb. Natečaj omogoča mlajšim arhitektom, da pridejo do prvih večjih realizacij.
- Ali z natečajem iščemo idejno rešitev ali projektno rešitev? V tujini so natečaji boljše honorirani, za kar je mogoče zahtevati tudi boljšo dodelanost.
- Z natečajem moramo iskati kvaliteto, zato mora ZAPS zagotavljati kvaliteto, ne pa iskanje ikon. Program bi moral imeti kratki obvezni del. Komisija tega dela ne bi smela spreminjati v okviru ocenjevanja. Včasih se revizija vloži tudi zato, da se zaščiti stroko, kadar je ocena, da je bila odločitev komisije strokovno nekvalitetna. Težava je, da imamo pogosto zelo nekvalitetne natečajne naloge. ZAPS izdelavo nalog prepušča naročnikom. ZAPS bi moral izdelovati natečajne naloge.
- Zbornica je bila ustanovljena na željo arhitektov. Arhitekti smo želeli imeti natečaje. Škoda je, da ni zaupanja v ZAPS. Z udeležbo natečaja se strinjaš s pogoji, tako z nalogo kot s komisijo in se podaš v "tekmo". Komisija ima izreden pomen. Podeli se ji naloga, da izbere najboljšo rešitev in če ji to pravico vzamemo, je težko reči, kaj je potem njena naloga. Komisiji moramo zaupati, sicer ne rabimo natečaja. Pred sodelovanjem naj se podpiše strinjanje s pogoji.
- Imamo možnost, da organiziramo idejne natečaje. Dajmo se tega posluževati.
- Problem natečajnih nalog je izrednega pomena. Izdelava natečajne naloge je na strani investitorja. ZAPS poziva arhitekto, da se angažirajo kot pripravljavci kvalitetnih nalog. ZAPS naloge pred objavo pregleda, če so pregledno vključeni vsi podatki. Natečajnik lahko pride do boljše rešitve, kot jo predvideva naloga, kar ni nujno težava. Vprašanje »izgradljivosti« je povezano z vsemi deležniki, ki morajo biti vključeni v proces natečaja.
- Natečaj naj bo priložnost za mlade, da podpiramo prihajajoče generacije. Bolj ko bodo natečaji pravno kompleksni, bolj zapleteno bo na njih sodelovati.
- ST ZAPS 01 jasno definira kako naročnik s projektno nalogo komunicira s projektanti. V natečajni nalogi je dodatno pojasnjeno kaj naročnik pričakuje. Zato natečajno nalogo podaja naročnik.
- Ko pridemo do problema, ga rešujemo z novimi pravnimi omejitvami. Tak primer je recimo predlagano dodajanje pravnikov v komisije. Pomembno se je vprašati, kaj je bistvo

natečaja, sicer bo izgubil svojo osnovno poanto. Pozivam, da se mlajši generaciji ne odvzame svoboda kreativnosti. Točkovanje ubije kreativnost, poanto in bistvo.

- Naročniki potrebujejo »zgradljive« projekte - objekte. Ključni problem so slabe natečajne naloge. Pomembni so kvalitetni vzorci za izdelavo natečajne naloge. Komisija mora nalogo natančno revidirati in jo po potrebi tudi zavrniti. Kvalitetna naloga in jasna pravila zmanjšujejo možnost pritožb.
- Že 30 let ne delam natečajev. Včasih je bilo dosti "kuhinj", tudi danes imajo kolegi včasih takšen občutek. Moralo bi biti več anketnih (idejnih) natečajev, kot priložnost za mlajše in manjše biroje. Preobsežnost današnjih elaboratov je zelo omejujoča. V komisije bi moralo biti imenovanih več različnih ljudi.
- Člane se v komisije imenuje v skladu z Navodili za imenovanje. Ključno je, da člani poznajo tematiko, ki je predmet natečaja, ter da se poskrbi za zastopanost mladih in žensk. Naročniki so običajno zavezanci za ZJN, zato naročajo projektni, ne idejni natečaj. Povzetek enega izmed predhodnih zborov o natečajih je bil, da naj se bolj jasno zapiše v natečajnih pogojih, da so pri rešitvah možna odstopanja od usmeritev v natečajni nalogi. Zato je bila dodana točka 7.1., ki razlaga razliko med pogoji in merili. Pomembno je okrepiti zaupanje v komisijo in strokovnost odločitev.
- Revizija je simptom. Ni prav kazati s prstom vlagatelje revizij. Težava je, kadar so komisije nedosledne in izberejo rešitev, ki odstopa od natečajne naloge. Če želiš odgovore, ni drugega inštituta kot revizija.
- Enostranska komunikacija je težava. Zaključno poročilo komisije bi lahko bilo objavljeno pred objavo na portalu, z možnostjo vprašanj.
- Da se izognemo prevelikim problemom, jih lahko zmanjšamo na način, da so opisi elaboratov v zaključnem poročilu manj abstraktni in bolj tehnični. Zaključno poročilo mora biti kvalitetno. Komisija mora imeti avtoriteto in možnost odločitve. Komisije morajo biti čim bolj strokovne.

RAZPRAVA – ZABELEŽKA MISLI MED DOGODKOM

V razpravi so bili udeleženci pozvani, da naj svoje misli oblikujejo glede na tri izpostavljene vidike: kakšni so pozitivni vidiki natečajev (označeni z zeleno), kakšni so problemi (označeni z rdečo), katere so možne rešitve in kakšna je vloga ZAPS pri tem (označeno z modro). Med razpravo so se nekatere misli beležile v priloženi diagram, ki je bil v času dogodka projiciran na steno:

KAKO NAPREJ

Večkrat je izpostavljen pomen kvalitetne izdelave natečajne naloge. Drugi izpostavljeni vidik glede natečajnih nalog naj bi bila njihova preobsežnost. Izdelava natečajne naloge je v domeni naročnika, izdelovalci so raznoliki. ZAPS mora v čim večji meri zagotoviti, da natečajne naloge dosegajo nek osnovni kvalitativni nivo, oziroma so čim kvalitetnejše. Naloge za projektne natečaje morajo, vsaj v minimalnem obsegu, informirati natečajnika o vseh omejitvah prostora in programa. Možna nadgradnja obstoječega sistema preverjanja ustreznosti natečajnih nalog je, da se v primeru kompleksnejših natečajev angažira dodatne pregledovalce natečajne naloge in po potrebi dopolni navodila za izdelavo natečajnih nalog.

Zaključno poročilo mora skozi medsebojno primerjavo utemeljiti vrstni red elaboratov, ki ga določi ocenjevalna komisija. Izdelavi zaključnega poročila je treba nameniti še večjo pozornost, da ne pride do situacij, ko se elaboratu očita pomanjkljivost, ki je objektivno nima. Možna nadgradnja obstoječega sistema je uvedba dodatnega internega preverjanja, pred objavo zaključnega poročila in opozarjanje članov komisije na pomen zaključnega poročila za natečajnike.

Stališča glede ustreznosti obstoječe delitve na izključitvene pogoje in merila za ocenjevanje, v okviru katerih samostojno odloča ocenjevalna komisija, ostajajo na dveh različnih polih. Obstoječa ureditev, ki je rezultat zbora na temo revizij 2023, dopušča, da natečajnik v programskem smislu lahko ponudi drugačno rešitev, kot jo zahteva natečajna naloga, pri čemer mora odstopanja strokovno utemeljiti, komisija pa ima pravico strokovno odločiti, ali so ta odstopanja ustrezna ali ne. Večina razpravljalcev spremembe te ureditve ne podpira.

Natečajniki si želijo več idejnih natečajev, pri čemer obstoječa ureditev, kjer do izvedbe večine natečajev pride zaradi zakonske obveze po ZJN-3, zahteva projektne natečaje. To je razlog, da je večina natečajev projektnih. ZAPS bi lahko bolj intenzivno informirala občine o pomenu natečajev in tudi o razvojnih možnostih, ki jih ponuja idejni natečaj.

Pozdravljamo tudi poglobljeno analizo in konkretne predloge posameznikov, posredovanih v pisni obliki pred in po zboru, ki smo jih podrobno analizirali, pisna pojasnila pa bodo v nadaljevanju objavljena tudi na spletni strani natečajev.

Izražena stališča, konstruktivne kritike in predlogi so za nadaljnji kvaliteten razvoj natečajev zelo dobrodošli, zato si želimo, da bi tovrstna izmenjava mnenj na temo natečajev v cikličnih razmikih potekala večkrat na leto.